

SAİT HALİM PAŞA YALISI VE YANGIN

1. Yalının Tarihi ve Özellikleri

İstanbul'da boğazın en güzel yerlerinden Yeniköy'de vapur iskelesine yüz metrede mesafede bulunan tarihi Sait Halim Paşa yalısı 12.11.1994 Pazar günü saat 12.30 sıralarında yandı. Adını yalaya veren, Sait Halim Paşa Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın torunu ve Abdülhalim Paşanın oğludur. 1863 yılında Kahire'de doğmuş, İsviçre'de beş yıl siyaset bilimleri eğitimi gördükten sonra 1911 yılında Dışişleri Bakanı olmuştur. Daha sonra Sadrazamlık görevini de atanmıştır. Sait Halim Paşa, Birinci Dünya Savaşından sonra İngilizler tarafından Malta'ya sürülmüş ve 1921 yılında Roma'da bir Ermeni komiteci tarafından öldürülmüştür.

Sait Halim Paşa Yalısını 1890 yılında Mısır Hidivi Abbas Halim Paşa inşa ettirmiş ve İstanbul'da Rumların temsilcisi olan Logothete Nicolaos Aristarhis'ten satın alınmış ve daha sonra Vlahos adlı bir Rum bankerine satılmıştır. 19. yüzyılın başlarında, Sait Halim Paşa tarafından satın aldıktan sonra Papa Kalfa adlı bir ustaya tamir ettirilerek bazı değişiklikler yapılmıştır. Yalı önünde bulunan aslanlardan dolayı "Pembe Aslanlı Yalı" ve ilk sahibinden dolayı "Logothete Yalısı" olarak da bilinmektedir.

Birinci Dünya Savaşında Türk-Alman ittifakı, 1 Ağustos 1914 yılında Alman Elçi Wangenheim ve Sadrazam Sait Halim Paşa tarafından yalının orta kısmındaki toplantı salonunda imzalanmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ileri gelenleri Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa'lar da yalıda sık sık toplantılar yapmışlardır.

Yalı iki katlıdır. Giriş katında mutfak, korumaların oturduğu odalar, büyük toplantı salonu ve selamlık yer almaktadır. Üst kısımda ise banyo, tuvalet, mutfak, hamam, büyük salon ve 15 ayrı oda yer almaktadır. Giriş katının orta

kısından yukarıya ahşap merdiven çıkmakta ve çatı seviyesinde aydınlık kısmı bulunmaktadır. Yalının girişe göre sağ tarafında trafo merkezi, alçak gerilim odası ve lojman, girişe göre sol tarafta kazan dairesi ve diesel jeneratör dairesi bulunmaktadır.

2. Restorasyon Çalışmaları

Başkanlık çalışma ofisi olarak kullanılmak üzere başlatılan restorasyon çalışmaları binanın güneyine bakan dış yüzeyinde yapılmıştır. Binanın her tarafına demir çubuklarla üç kademeli iskele kurulmuştur. Üst iskele çatı seviyesindedir ve iskeleler ile yalının bütün çevresini dolaşmak mümkün olabilmekte, buradan çatıya çok kolay çıkılabilmektedir. Yangından sonra orta iskele üzerinde, fırça, eldiven, boya sökücü sıvı ve spatula bulunduğu görülmüştür. Üst yürüme bantı ile malzemelerin bulunduğu bant arasında boyaların kazındığı ve fırçalandığı, bu kısımda herhangi bir yanma olmadığı ve yanıcı madde ile çalışma yapılmadığı tesbit edilmiştir.

Olay yerinden alınan boya sökücü Nitromors isimli jel, yanmış parçalar, elektrik borusu parçası ve izolasyon maddeleri İstanbul Teknik Üniversitesi Kimya-Metalurji Fakültesi laboratuvarında incelenmiştir. Boya sökücü maddenin üzerinden alev geçirilmiş, yanmanın stabil olmadığı ve parlayıcı bir özellik göstermediği tesbit edilmiştir.

Muhtelif bölgelerinden alınan yanmış ağaç materyalleri, izolasyon parçası, metal elektrik borusu ve kırık cam şişe parçaları üzerinde yapılan kimyasal analizlerde de parlayıcı madde izine rastlanmamıştır. Nitrit, nitrat ve klorür tesbit edilmiştir. Ancak çatı arasında olabilecek kuş gübrelere nitrit, nitrat ve söndürme amacıyla kullanılan deniz suyundan klorür geleceği açıktır. Yanmayı hızlandırıcı maddelerin kullanıldığı söylenememektedir.

3. Mutfak ve Mutfak Bacası

Tarihi yapılarda, özellikle de çatı arasında başlayan yangınlara çoğunlukla bacalar sebep olmaktadır. Eski tip bacalar, depremler ve yakından geçen gemi-

lerin oluşturduğu titreşim nedeniyle zamanla çatlamakta ve çatı arasına sıçrayan kıvılcımlarla yangın başlayabilmektedir.

Sait Halim Paşa yalısının mutfağı yemek ısıtma ve çay yapma amaçları için kullanılmaktadır. Mutfağa inen baca mevcuttur. Isıtma işlemi tamamen elektrikle yapılmaktadır.

Mutfak bacası yangının çıktığı noktaya uzak değildir. Isıtma elektrikle yapıldığı için baca içinde kurum görülmemiştir. Yangın sonrasında yapılan incelemede bacada çatlama olmadığı ve içinin oldukça temiz olduğu iç kısmında bir yanma olmadığı tesbit edilmiştir.

4. Elektrik Sistemi

Sait Halim Paşa yalısına dışarıdan girişe göre sağ tarafta bulunan TEK'e ait trafo merkezi ve yanında alçak gerilim panosu bulunmakta, elektrik buradan yalı içine dağıtılmaktadır. Yalı içinde 8 adet elektrik panosu bulunmaktadır. Bunlardan giriş katında bulunan mutfak kısmına ve korumaların oturduğu bölümlere hizmet veren iki pano sürekli olarak açık bulunmaktadır. Diğer panolar, özel durumlar haricinde sürekli kapalı konumda durmaktadır. Panolarda elektrik olmasına rağmen, belirtilen iki pano haricinde aydınlatma sisteminin dağıtım hatlarında elektrik bulunmamaktadır.

Yalı içinde elektrik kabloları sağlam galvaniz boru içerisinde geçirilerek koruma altına alınmıştır. Kabloların yeterli güvenilirlikte olduğu görülmüş ve yalının hiç bir noktasında elektrik arkından oluşan tellerin birleşmesine rastlanılmamıştır.

Aydınlatma için sürekli elektrik olan mutfak bölümünde ve korumaların olduğu bölümde bir yanmaya rastlanılmamıştır. Olay yerinde yapılan incelemede yanmanın olduğu katlardaki panoların anahtarlarının kapalı konumda bulunduğu tesbit edilmiştir.

Havalandırma sisteminin elektrik tesisatı bodrum katta bulunmaktadır ve bu bölümde de herhangi bir yanma emaresine rastlanılmamıştır.

5. Isıtma Sistemi

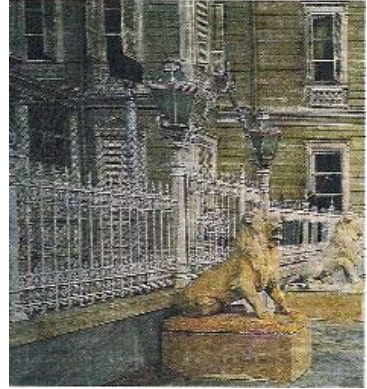
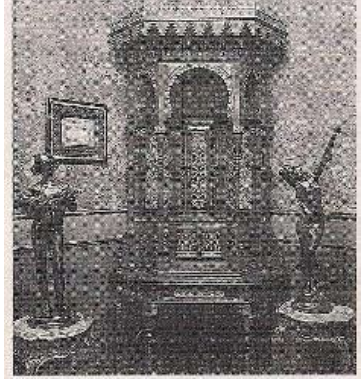
Sait Halim Paşa yalısında ısıtma fuel-oil ile çalışan bir kazan ile sağlanmaktadır. Kazan dairesi olarak girişe göre sol tarafta bulunan ve iç kısmı betonarme perde ile kaplanan dışı ahşap olan bir katlı bina kullanılmaktadır. Yakıt tankının bulunduğu yer ve kazan dairesi içindeki yangın koruyucu önlemler yeterli değildir. Fakat yangına ısıtma sistemi neden olmamıştır. Son aylarda kazan

hiç yakılmadığı belirtilmektedir ve kazan dairesi içinde ve dışında herhangi bir yanma yoktur.

6. Yangın Algılama ve İhbar Sistemi

Sait Halim Paşa yalısında yangının başlangıçta haber alınabilmesi için yalı içerisine duman dedektörleri ve bazı bölümlere ısı dedektörleri konularak erken haber alma ve alarm sistemi daha önce yapılmasına rağmen yanlış alarm verdiği gerekçesiyle birkaç ay önce iptal edilmiştir. Çatı arasına ise algılama sistemi konulmamıştır.

Yalı içindeki algılama sistemi iyileştiril-meyerek iptal edildiği için duman dışarıya çıkın-caya kadar yangın farkedilmemiştir. Yangın far-kedilip içeri girildiğinde her tarafın duman kaplı olduğu görülmüş ve duman nedeniyle yangının kaynağı tesbit edilememiştir. Tarihi yapıların çatı aralarına da algılama sistemi yapılması, yanlış alarm veren dedektörlerin seviyesinin yükseltil-mesi ve özellikle restorasyon sırasında çalışır du-rumda olmaları sağlanması gerekirdi.

7. Sulu Söndürme Sistemleri

Yalı içinde otomatik sulu söndürme sis-temleri bulunmamaktadır. İç kısımda yassı hor-tumlu yangın dolapları mevcuttur. Dış kısımda ise 1 1/2” çapında borulara bağlı iki ağızlı su alma ağızları bulunmak-tadır. Çıkış ağızları itfaiye hortumlarına uy-gun değildir. Boru çapları içeride en az 2” ve dışarıda enaz 4” olması gerekirdi. Pompa kapasitesinin ve su debisinin de yeterli olmadığı görülmüştür.

Yangından sonra pompa elle çalıştırılmış, fakat içerideki duman ne-deniyle iç kısımdaki yangın dolapları kullanılamamış, dışarıdaki çıkış ağızları ise su yüksek basınçlı olmadığından ve uygun seçilmemesi nedeniyle yeterli olmamıştır.

Böyle bir binanın dış çevresinde standartlara uygun hidrant sistemi, kö-pük monitörleri, yeterli güçte pompa bulunması, hatlarda enaz 6 bar basınçta sürekli su olması gerekirdi.

8. Söndürme Cihazları

Yalının iç kısmında değişik noktalarında karbondioksitli 6 kg lık söndürme cihazları görülmüştür. Bunlar arasında yanma olmayan kısımlardaki cihazlar denenmiş, bir kısmının tamamen boş olduğu görülmüştür. Üzerindeki dolum tarihlerine bakıldığında bir kısmında hiç kart olmadığı diğerlerinin ise yaklaşık bir yıldan önce doldurulmuş oldukları tesbit edilmiştir.

Yalıda ahşap malzeme olduğundan en etkin söndürücü kimyasal kuru tozlu cihazlardır. Karbondioksitli cihazlar tozun zarar vereceği yerlerde ve daha çok sıvı yangınlarında tercih edilir. Yalıda, kimyasal kuru tozlu cihazlar ve karbondioksitli cihazların alternatifli olarak kullanılması, ençok 6 ay içerisinde kontrol edilmesi ve yeniden doldurulması gerekirdi.

9. Yangının Çıkış Noktası

Yangın nedeniyle, giriş kattaki mutfak, korumaların olduğu odalar, selamlık girişi ve yanındaki odada çökme ve yanma olmamıştır. Dış kısımdak lojman, kalorifer dairesi, jeneratör odası, trafo binalarında da herhangi bir yanma olmamıştır.

Çatı tamamen yanarak birinci katın üzerine çökmüştür. Yanma daha çok üst kattaki hamam ve tuvaletlerin çevresinde ve bunların çatısına tekabül eden kısımda olmuştur.

Çöken çatı enkazının alt kısmında meydana gelen hasarın üst kısmına göre daha az olduğu, giriş katında yanma olmadığı ve üst kattaki odalarının döşemelerinde ve duvarlarındaki hasar miktarı gözönüne alındığında, yangının yayılma yönü, büyüme şekli ve hasar miktarı değerlendirildiğinde, yangın başlangıcının çatı arasından ve yalının orta kısmından olduğu açık olarak görülebilmektedir.

10. Yangının Çıkış Nedeni

Parlayıcı Madde

Yangının çıkış yeri, yangın genişleme şekli ve olay yerinde yapılan incelemelere göre, patlama ile ilgili bulgu olmadığı, patlayıcı, parlayıcı madde kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Restorasyon Araç ve Gereçleri

Restorasyon çalışması yapılan kısımda yanma olmadığından, duvarın kazınan kısımlarda pürmüz izine rastlanılmadığından ve boya sökücü sıvı yanıcı ol-

madığından yangının restorasyon çalışması sırasında kullanılan araç-gereçlerden olduğu söylenemez.

Isıtma Sistemi ve Bacalar

Isıtma olmadığından, bacalarda çatlama görülmediğinden ve baca içleri temiz olduğundan, yangın bacadan çatıya geçmemiştir başka bir deyişle yangın nedeni baca değildir.

Elektrik

Yalı içerisindeki elektrik iç panoların anahtarları kapalı olduğundan, yanan kısımlardaki aydınlatma hatların elektrik olmadığından, elektrik hatları sağlam galvaniz boru içerisinden geçirildiğinden, iç kısımda elektrik arkından dolayı tellerde bir kaynama görülmediğinden ve yangının başladığı kısımda elektrik hatları bulunmadığından yangın çıkışı elektrikten olmamıştır.

Sigara İzmariti

İşçilerin çalıştığı iskele yalı duvarının orta kısmında bulunmaktadır. İşçilerin çalışma yerinde sigara içme yasağı vardır. Fakat, işçilerin yasağı dinlemedikleri sık görülen olaylardandır ve yasak olmasına rağmen sigara içtikleri düşünülebilir. İşçilerden birisi sigara içmişse ve orta iskelede çalışıyorsa bu kısımdan çatıya sigara izmaritinin gitmesi çok zordur. Etrafi branda ile kaplı olduğundan sigara izmaritinin buradan çatıya atılması mümkün değildir. Fakat en üst iskelede işçi çalışmadığı belirtilmesine rağmen, burada işçi çalışıyorsa ve yasağa rağmen sigara içmişse, söndürmeden atılan sigara izmariti, kuvvetli esen lodos nedeniyle yalının çatısına gelebilir. Bu varsayımlar kabul edilse bile, çatı üzerine gelen bir sigaranın çatı arasına inerek yangını başlatması mümkün değildir. Sigara izmariti kırık camdan yalı içerisine inmiştir de denemez, zira yangın yalı içinden başlamamıştır.

Çatı arasında üst kısımdan camlı olan bölümler aydınlık kısmı ve su deposunun olduğu kısımdır. İncelemeler sırasında deponun üzerinde yaklaşık üç adet camın olmadığı görülmüştür. Bu camlardan birisinin yangın öncesinde de kırık olduğu ilgililerce belirtilmiştir. Su deposunun olduğu kısımda yanıcı madde olmadığı gibi yangın sonrasında bu kısımda yapılan incelemede burada hiç yanma olmadığı tespit edilmiştir.

Şayet aydınlık kısımda kırık cam olsaydı buradan giren sigara izmariti giriş katından birinci kata çıkan merdiven yakınlarına düşerdi ve yangın buradan

başlardı. Bu kısımda yangın olmadığından bu ihtimal gözönüne alınamaz. Başka bir deyişle, bir sigara izmaritinin çatı arasına girerek yangını başlattığı söylenemez. Sigara izmaritinin kiremitlerin altındaki su izolasyonunu geçerek, sıkıştırılmış haldeki bütümlü yalıtım malzemesini tutuşturabileceği de düşünülemez. Kiremitlerin olduğu kısımdan iç kısma yangının geçişi çok zaman alır. Yangının çıkış saati gözönüne alınırsa iç kısma geçmeden fark edilmesi gerekirdi.

Aydınlık Oluğundaki Kuru Yapraklar

Yangına sebep olabilecek diğer bir faktör, çatı oluklarında biriken yapraklardır. Su deposunun bulunduğu kısım, yanı ve aydınlık boşluğunun üst kısmında bulunan camlarda yağmur sularının toplanması için yalıtımın tam orta kısmında çatı üzerinde geniş oluklar yapılmıştır. Bu olukların üzerine bir taraftan camlar, diğer taraftan kiremit kaplı ahşap çatı dayanmaktadır. Bu kısımların zamanla yapraklarla dolduğu söylenebilir.

Nitekim olaydan bir hafta sonra 20.11.1995 günü bilirkişi heyetimizin üçüncü kez incelemeye gittiğinde yangından sonra da burada yaprak birikmeye başladığı görülmüştür.

Oluklarda yaprak biriktiği kabul edilirse, olay günü hava açık olduğundan ve kuvvetli lodos estiğinden yaprakların kurumuş olduğu söylenebilir. Dışarıdan sönmeden gelen bir sigara izmariti kurumuş yaprakları kolayca tutuşturabilir ve çatının oluklara kadar giren eteğinin iç kısmına doğru yangını geçirebilir. Olukların bu kısımlarından sigara izmaritinin içeri girmesi mümkün değildir, fakat oluğa inen kısımda küçük de olsa bir boşluk varsa, tutuşan yapraklardan iç kısma doğru alev yayılabilir ve buradaki tozlar nedeniyle genişleyebilir. Bu varsayımı, çatı üzerindeki olukların durumu ve bu kısımdaki yanmanın fazlalığı kuvvetlendirmektedir. Fakat, oluklar içindeki yapraklar tutuştuğu zaman çıkan duman ve alevin dışarıdan erken fark edilmesi gerekirdi

Kasıtlı Yakılma

Olayın olduğunu doğrudan görenler yoksa bütün yangıların kasıtlı olarak çıkarılabileceği söylenebilir. Bu yalı yangının da kasıtlı olarak başlatılması mümkündür. Yangın yalıtımından içinden olmadığına göre çatı arasına ulaşılması gerekir. Çatı arasına ise iç kısımdan ve dış kısımdan ulaşılabilir. Çatı arasına içeriden çıkan sadece bir kapak bulunmaktadır ve bu kapak yalı içeriden değil çatı arasından ayak tabanı ile vurularak açılmıştır. Yani kasıtlı bir müdahale olmuşsa bu dışarıdan çatı arasına girilerek yapılmıştır.

Yalının çatı arasına üst kısımdan girmek mümkündür. Yangının başlangıç noktası üst kısımdan çatı arasına giriş noktası yanıdır. Özellikle restorasyon sırasında kurulan iskeleler çatıya çıkışı kolaylaştırır ve müzelerin onarımı sırasında en önemli problemlerden birisi iskelelerden çatıya çıkışın engellenmesidir. Sait Halim Paşa yalısında iskelelerden çatıya çıkmak ve su deposu üzerinde bulunan kırık camdan su deposunun olduğu kısma inmek ve çatının iç kısımlarına geçmenin gayet kolay olduğu bilirkişi heyetimiz tarafından yerinde tespit edilmiştir. Çatı arasına ilk ulaşılan kısımda Türk Hamamı üzeri olup betonarme olduğundan bu kısımda yanıcı madde bulunmamaktadır. Buradan çatı arasına açılan iki kapak ve aşağıdan çıkılabilen bir kapak mevcuttur. Yanmanın başladığı kısım olukların da olduğu kapakların açılan bölümüdür. Dışarıdan bir müdahale ile burada yangın başlatmak mümkündür.

Su deposunun olduğu kısma yalının içinden çıkmak için kullanılan üçüncü kapağın çatı arasından açılmasının muhtemelen söndürme sırasında itfaiyeciler tarafından yapıldığını tahmin etmekteyiz. Zira, ayak izi çizme izine benzemektedir ve kasıtlı yangın çıkaracak kişinin bu kısmı açarak aşağı inmek istemesini az ihtimal olarak görmekteyiz. Fakat, kasıtlı yangın çıkaracak kişi çatı arasından kapağı aşağı inmek için açtığı, inilemeyecek kadar yüksek olduğu için inemediği, kapağın ön kısmında aşağıda yanıcı madde olmadığından yangını çatıdan başlattığı varsayımını yapmak da mümkündür.

Tüm bunlara rağmen yangının kasıtlı olarak başlatılmasının saati uygun görülmemektedir. Bu tip yangınların akşam geç saatlerde veya sabah erken saatlerde çıkarılması daha muhtemeldir. Kasıtlı olarak yakmak isteyen kişinin giriş kısmından yangını başlatması daha kolaydır. Yalı içinde değerli malzemeler giriş katında bulunduğundan yangının buradan başlatılmasının daha mantıklı olduğu söylenebilir. Fakat, bu yorum için, yalı sürekli koruma altında olduğundan diğer saatlerde içeri girişin zor olacağı, bu saatlerde işçilerin arasına karışmak kolay olduğu, aşağı bölümde korumalar olduğundan brandaların olduğu kısımdan çatıya çıkarak yangını başlatabileceğini, yangının her tarafa yayılabileceğini düşündüğü için çatıdan başlattığını söylemek de mümkündür.

11. Sonuç

Sonuç olarak; yalıda, yangın öncesi güvenlik önlemlerinin uygun olmadığı, otomatik algılama sisteminin iptal edildiği, uygun söndürme cihazlarının kullanılmadığı ve kontrol edilerek doldurulmadığı, sulu söndürme sisteminin yeterli olmadığı açıktır.

Yangının, yanma şekline, üst kattaki odalarının döşemelerinde ve duvar-

larındaki hasar miktarına, yangının yayılma yönüne ve büyüme şekline göre yangının orta kısmında çatı arasından başlamıştır.

Yangının çıkış yerine, genişleme şekline ve olay yerinde yapılan incelemelere göre, patlayıcı ve parlayıcı madde kullanılmamıştır.

Yangının başlamasında, elektrik tesisatının, mutfak bacasının, ısıtma sisteminin ve restorasyon çalışmasında kullanılan araç-gereçlerin bir rolü olmamıştır.

Yangının; oluklara biriken yaprakların bir sigara izmaritinden tutuşarak çatı arasına geçmesi ile başlamış veya su deposu üzerindeki açıklıktan içeri giren bir kişi kasıtlı olarak yangını başlatmıştır. Olukların yangının ortasında bulunması, havanın açık ve rüzgarlı olması, kurumuş yapraklardan çıkma ihtimalini artırırken, çatı arasına kolay ulaşılabilmesinin ve yangının çatı arasına ulaşıldığı kısımda başlamasının dışarıdan giren bir kişinin yangını başlatma ihtimalini artırmaktadır.